

11. Мірошніченко А. Сфера допустимого застосування примусового відчуження земельних ділянок в Україні / А. Мірошніченко, А. Шапов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія юридичні науки – К: КНУ ім. Т. Шевченка. – 2011. – Вип. 86. – с. 30- 32.

12. Земельный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zemkodeks.ru>.

13. Смокович М.І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія / Смокович М.І. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 304 с. – Бібліогр.: с.273-301.

14. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47 – С. 251

15. Ільків Н. Примусове відчуження земельних ділянок та об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності: правові проблеми / Н. Ільків., О. Ільницький //Право України. – 2011. – № 5. – С. 231

УДК 336.23

Н.В. Кузьминчук

д. е. н., доцент

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Обґрунтовано використання системно-діяльнісного підходу до державного регулювання розвитку регіону як соціально-економічної системи, що розвиває і доповнює сучасні підходи до вивчення поведінки складної системи державного регулювання в умовах нестійкості, нерівноваги й самоорганізованості та дозволяє застосовувати відповідні системні закономірності й особливості у контексті забезпечення параметрів розвитку економіки регіону; виділяти основні рівні формування розвитку, формувати його цілі, завдання, принципи, функції та дає можливість науково обґрунтовувати методологічні підходи до оцінки рівня розвитку державного регулювання.

Ключові слова: державне регулювання, розвиток, регіон, системний підхід, теорія систем, теорія діяльності, системно-діяльнісний підхід.

Обоснованно применение системно-деятельностного подхода к государственному регулированию развития региона как социально-экономической системы, что развивает и дополняет современные подходы к изучению поведения сложной системы государственного регулирования в условиях неустойчивости, неравновесия и самоорганизанности и позволяет использовать соответствующие системные закономерности и особенности в контексте обеспечения параметров развития экономики региона; выделять основные уровни формирования развития, формировать цели, задачи, принципы, функции и дает возможность научно обосновывать методологические подходы к оценке уровня развития государственного регулирования.

Ключевые слова: государственное регулирование, развитие, регион, системный подход, теория систем, теория деятельности, системно-деятельностный подход.

Grounded application of the system-activity going near government control of development of region as and socio-economic system, that develops and adds modern approaches to the study of conduct of the difficult system of government control in the conditions of instability, no equilibrium and allows to use the proper system conformities to law and features in the context of providing of parameters of development of economy of region; to select the basic levels of forming of development, form aims, tasks, principles, functions and enables scientifically to ground the methodological going near the estimation of level of development of government control.

Keywords: Government control, development, region, approach of the systems, theory of the systems, theory of activity, system-activity approach.

Постановка проблеми. Сучасна теорія соціально-економічного управління, що охоплює широке коло різномірних знань, являє собою, на думку багатьох фахівців, слабо структуровану сукупність теорій і концепцій, заснованих на незбіжних або навіть протилежних за змістом положеннях, що й використовують

неоднаково трактовані терміни. Саме тому, у сучасних дослідженнях соціально-економічних об'єктів (СЕО) усе чіткіше проглядається прагнення до системного аналізу суспільства й окремих з урахуванням максимального числа факторів різної природи, що впливають на їх функціонування й розвиток. Це прагнення обумовлене як потребами осмислення нових тенденцій у розвитку цивілізації (інформатизація суспільства, глобалізація економічних процесів, зростання ролі творчої праці, лібералізація людських відносин та ін.), так і логікою розвитку суспільних наук, завданням яких є пошук загальних закономірностей у поведінці людей і організацій.

Для суспільних наук у пострадянських країнах, у тому числі в Україні, пошук нових загальних наукових підстав, що здатні прийти на зміну ідеології догматичного марксизму, є особливо актуальним. Дотепер обґрунтування ідей різних реформ зводиться в основному до посилань на «здоровий глузд» або на конкретні заходи, що позитивно зарекомендували себе в практиці тих або інших країн. В умовах змін, що тривають в українському суспільстві, зростає актуальність розробки об'єктивних наукових концепцій, які мають характер метатеорій і визначали б із загальних міждисциплінарних позицій як підходи до аналізу й прогнозування процесів у соціально-економічних системах (СЕС) різних рівнів, так і концепції управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії розвитку соціально-економічних систем, інструментів, етапів здійснення життєвого циклу розглядалися в роботах А. Афанасьєва, В. Заруби, І. Пранґішвілі, Л. Радзиховського, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. Значний внесок у розвиток і обґрунтування різних точок зору на роль держави у ринковій економіці зробили такі іноземні вчені як Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, П. Самуельсон, Дж. Стіґліц, Ф. Хайєк та ін. Серед вітчизняних науковців, що займалися дослідженням проблем впливу держави на соціально-економічний розвиток країни та регіонів, слід відзначити З. Варналія, В. Гейця, А. Даниленка, В. Диканя, М. Долішнього, В. Дорофієнка, Я. Жаліла, М. Чумаченка, А. Чухна та ін.

Аналіз теоретичних аспектів державного регулювання розвитку регіону показав, що відсутність системності державної діяльності у економічній сфері стала однією з важливих причин стримування комплексного розвитку та стабільності в регіоні, ускладнення умов для зміцнення позицій держави в міжнародному економічному співробітництві, повільного здійснення ринкових перетворень на місцях, виникнення та загострення соціальних, економічних, екологічних та інших проблем. У зв'язку з цим, **метою роботи** є обґрунтування застосування системно-діяльнісного підходу до державного регулювання розвитку регіону як соціально-економічної системи.

Основні результати дослідження. Наукове дослідження вимагає створення чіткого і точного понятійного апарату, який буде гарантом грамотного і ясного викладення думки, пояснення того чи іншого економічного явища. Прагнення автора комплексно вивчити досліджувані явища в межах регіональної науки, при збереженні пріоритетності регіонально-економічної термінології, об'єктивно зумовлюють необхідність обґрунтування та уточнення змісту поняття «державне регулювання розвитку регіону» (рис. 1).

Основа розвитку регіону – потенціал державного регулювання, який свідчить про адаптаційну здатність економічної системи обирати та реалізовувати кращий сценарій зміни структури, сфери, параметрів та філософії функціонування у будь-який момент еволюційного процесу. До головних ознак розвитку регіону віднесемо зростання темпів економічного розвитку (або уповільнення темпів економічного спаду), активізація розвитку людського потенціалу та підвищення екологічної безпеки й охорони навколишнього природного середовища. Причому, проблему зміцнення потенціалу регіонів потрібно розглядати у контексті євроінтеграційного курсу України.

Державне регулювання розвитку регіону є дуальним процесом, тобто використовуються як внутрішні механізми регулювання регіональної суспільної системи (соціальні регулятори, традиції народу тощо), так і механізми державного регулювання, які віддзеркалюють діяльність державних органів управління з використання методів та інструментів, спрямованих на забезпечення розвитку територіальної суспільної системи за заданою траєкторією чи у напрямку стратегічної мети. Саме тому державне регулювання розвитку регіону повинне враховувати ринкову спеціалізацію держави й існування міждержавного й внутрішньодержавного обміну. Об'єктами державного регулювання розвитку регіону є численні якісно різні таксономічні одиниці державного, регіонального й муніципального рівнів. У регіонах має бути створений комплекс умов для життєдіяльності населення, повинно бути забезпечене відтворення трудового потенціалу, мають досягатися оптимальні пропорції між секторами і галузями економіки. У межах регіонів перетинаються загальнодержавні, галузеві, місцеві інтереси, узгодження яких є однією з найбільш складних проблем суспільного розвитку.

Найбільш принциповим компонентом методології державного регулювання розвитку регіону виступає підхід, за допомогою якого відбувається дослідження виявленої проблеми. Проведений аналіз літературних джерел [2-3, 5-7, 9-10] дозволив зробити висновок про те, що існує досить широкий спектр підходів, які може бути використано для дослідження проблеми державного регулювання розвитку регіону: аспектний, процесний (різновид підходу – функціонально-ресурсний підхід), концептуальний, цільовий (різновид підходу – програмно-цільовий підхід), ситуаційний (різновид підходу – ситуаційно-ресурсний підхід), функціональний, системний, структурно-морфологічний тощо. З точки зору системного підходу регіон може розглядатися як СЕС, що відбиває особливості побудови країни та її суспільства; регіон одночасно є складовою частиною країни (підсистемою) із внутрішніми та зовнішніми зв'язками і системою з внутрішнім механізмом відтворення, яка

має, крім системних властивостей (територія, господарська цілісність, зв'язок з державним комплексом) ще специфічні риси: власні регіональні умови відтворення валового суспільного продукту, основних фондів, робочої сили та розподілу регіональних трудових ресурсів, формування доходів населення та їх товарного забезпечення, джерела капіталовкладень та витрат на утримання невиробничої сфери з тільки їй притаманними виробничо-господарчими та історично-культурними традиціями.

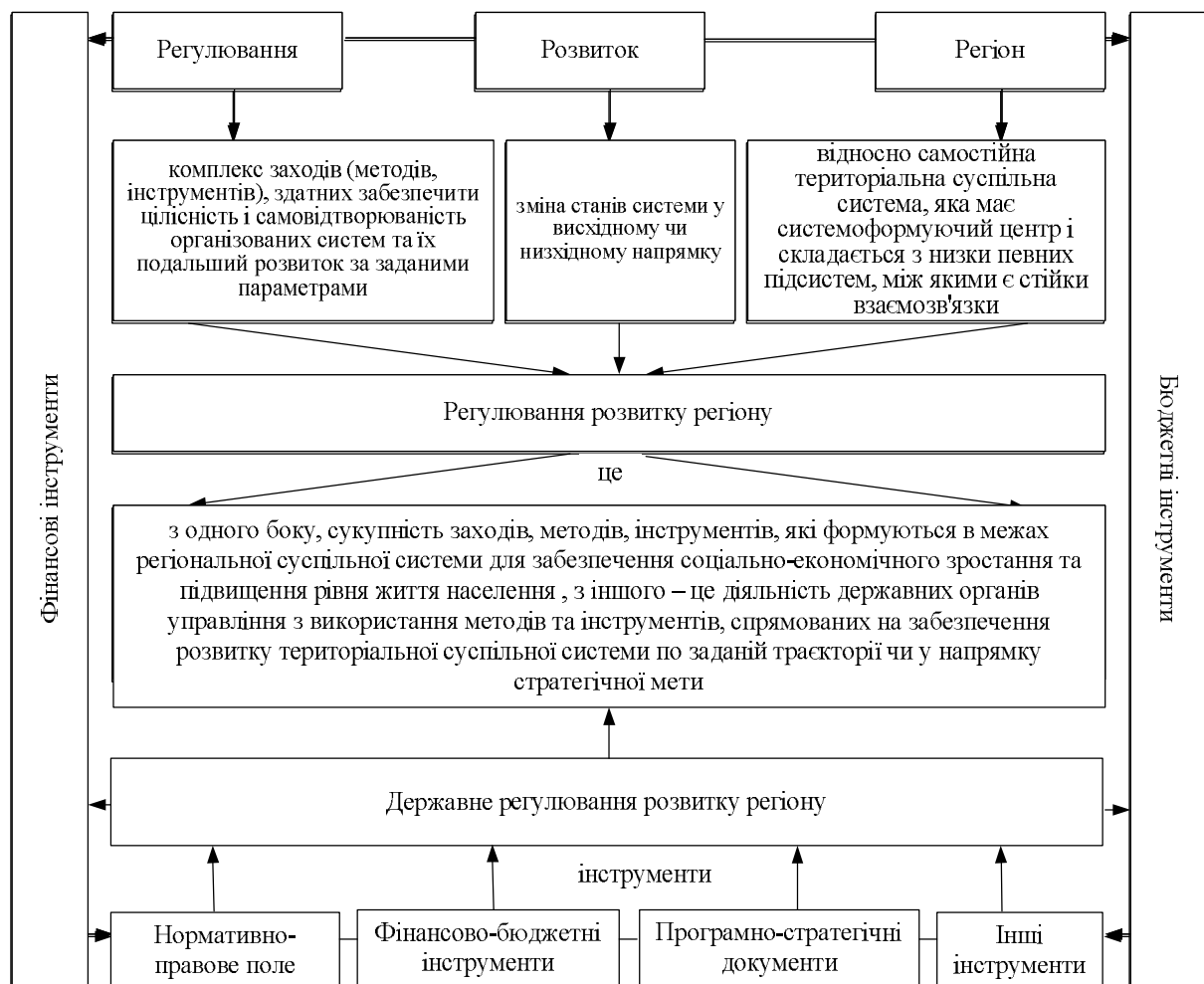

Рис. 1. Теоретичний базис державного регулювання розвитку регіону як економічного процесу

За допомогою системного підходу при дослідженні проблеми встановлюються основні системоутворюючі локальні процеси загального процесу державного регулювання розвитку регіону; дослідження характеру взаємин між процесами, що протікають усередині регіону, і процесами між зовнішнім середовищем дозволяє розробити відповідні механізми державного регулювання розвитку регіону.

Системний підхід передбачає дослідження будь-якого об'єкта як цілісного утворення з урахуванням властивостей його елементів, а також нової якості, що виникає внаслідок об'єднання цих елементів у систему. Методологія системного підходу орієнтована на дослідження різноманітних взаємодій та механізмів, які забезпечують інтегративні якості об'єкта, оскільки зв'язки та структура розглядаються як визначальні фактори, що конструюють властивості системи.

Проблеми визначення сутнісних характеристик об'єктів і їх структур, виявлення в навколишній дійсності й створення об'єктів на підставі їх сутнісних характеристик, визначення відповідності структур об'єктів їх сутнісним характеристикам досліджуються в загальній теорії систем. При цьому загальна теорія систем не є строгою методологічною концепцією: вона виконує свої евристичні функції, основний зміст яких полягає у відповідній орієнтації конкретних досліджень. «Система – це один зі способів представлення об'єктів поряд з іншими, несистемними уявленнями» [7, с. 35]. Вибір форми представлення об'єкта як системи визначається цілями дослідження й волею дослідника, і тому є суб'єктивним [12, с. 28].

Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що він орієнтує дослідження не тільки на виявлення різноманітних типів зв'язків між предметно утворюючими підсистемами складного об'єкта, але й на зведення їх у загальну теоретичну побудову [7]. Така теоретична побудова може розглядатися відносно

предметних теорій утворюючих підсистем як метатеорія, яка інтегрує знання про окремі аспекти розглянутих об'єктів у нове знання про них як цілості. На відміну від традиційного підходу до дослідження соціально-економічних об'єктів при системно-діяльнісному підході в якості об'єкта дослідження розглядається не сам суб'єкт діяльності, який реагує на вплив середовища, а ситуація діяльності, що охоплює суб'єкт і середовище діяльності, а також відносини й зв'язки між ними, що дозволяють суб'єкту активно впливати на середовище, змінюючи характер надходжень впливу. Системно-діяльнісний підхід у роботі [12] визначено як напрямок загальнонаукової методології пізнання й соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів різної природи як систем.

Суттєві сторони функціонування й розвитку CEO знаходять втілення в такому узагальненому системному об'єкті як людська діяльність. Дійсно, під діяльністю в широкому сенсі розуміється «специфічна людська форма відношення до навколишнього світу, зміст якої становить його доцільну зміну й перетворення в інтересах людей; умова існування суспільства» [11]. Як можна бачити, поняття людської діяльності відповідно до наведеного визначення поширюється як на індивідуально-особистісну діяльність, так і на діяльність соціальних груп. У той же час, діяльність є міждисциплінарною науковою категорією, яка широко використовується в психології, економічній теорії, соціології, філософії. Сучасні концепції діяльності ґрунтуються на загальній теорії системи діяльності та відповідному їй системно-діяльнісному підході до дослідження взаємодії суб'єкта діяльності зі своїм середовищем (об'єктом) [1, 3, 5, 10].

Першими природними підрозділами ситуації діяльності є суб'єкт і його середовище. Застосовуючи соціологічну термінологію, надалі для синонімічного позначення суб'єкта діяльності, будемо використовувати термін «актор». У суб'єкті діяльності виділяються дві його сутності: ресурси, якими управляє суб'єкт, і управлінська презентація суб'єкта (для людини її носієм є центральна нервова система). У кожному CEO комплекс управління має свою специфічну природу. У людській особистості функції комплексу виконують свідомість і самосвідомість, на підприємстві – його менеджмент, у суспільстві – органи влади. При цьому склад об'єктів, які ставляться до ресурсів, суттєво залежить від наукової дисципліни, у рамках якої розглядається діяльність. Так, наприклад, у психології до ресурсів особистості відносять психічні характеристики можливостей діяльності (пам'ять, мислення, знання, досвід та ін.). У цілому людину як біопсихічну істоту характеризують також його фізичні можливості. З погляду економічної теорії ресурси людини й організацій включають усі ті речі, які вони можуть застосовувати у своїх цілях.

Після того, як у суб'єкта виділені його ресурси й комплекс управління ними, він виявляється представленим як система управління. Позначимо, що одне з визначень системи полягає в наступному: «система – це об'єкт, що представляє собою деяку безліч елементів, що знаходяться у раціональних відносинах і зв'язках між собою й утворюють цілісність, єдність, границі якого задаються межами управління» [11, с. 77].

Представлення суб'єкта як системи, що є об'єктом дослідження, приводить до проблеми встановлення й послідовного уточнення його границь із середовищем. Відповідно до системно-діяльнісного представлення суб'єкт, з одного боку, має певні можливості контролю над виникаючими в середовищі умовами. З іншого боку, суб'єкт досліджує вихідний із середовища, неконтрольований їм вплив. Зазначені обставини дозволяють говорити про наявність у середовища суб'єкта двох частин: ближньої й дальньої. Ближнє середовище утворює сукупність об'єктів, на які суб'єкт здійснює цілеспрямовані впливи. Об'єкти ближнього середовища розділяються на пасивних і активних агентів. До пасивних агентів відносяться неживі предмети, а до активних – суб'єкти діяльності, з якими розглянутий актор перебуває у відносинах або кооперації, або конфронтації. З дальнього середовища на суб'єкт діяльності надходять такі впливи, на характер яких він вплинути не може. Для людини дальнє середовище діяльності визначається об'єктивними законами матеріальної природи, становищами і відношеннями об'єктів в текучий момент часу, прийнятими нормами поведінки в суспільстві, культурою соціального оточення, асортиментом і якістю доступних для споживання товарів та послуг, об'ємами попиту на ресурси та їх мінливими вартостями, витратами на розробку і виробництво нових виробів, характеристиками екологічного середовища місця роботи і проживання та ін. Сукупність «суб'єкта – ближнє середовище» виступають як ще одна система управління, яка включає в себе першу систему – «центр управління – ресурси», що представляє суб'єкта.

Наведені вище обставини дають підстави для розгляду загальної теорії системи діяльності як метатеорії соціально-економічних об'єктів, а також для використання системно-діяльнісного підходу до системних досліджень об'єктів, що мають одночасно економічну, соціальну й психологічну природу. Із системно-діяльнісним підходом і теорією системи діяльності тісно змикається праксеологія, під якою розуміють одночасно методологічний підхід у суспільних науках і дедуктивній теорії діяльності. На рис. 2 подано теоретико-методологічні основи формування системно-діяльнісного підходу в державному регулюванні розвитку регіону.

Розвиток праксеології пов'язаний із австрійською школою економіки і, особливо, з роботами Л. фон Мізеса і Ф. Хайєка, які проголосили основним завданням економічної праксеології (каталактики) є вивчення мотивів дій ізольованих індивідуумів, а також аналіз міжособистісного обміну [цит. за: 4]. Практика інтенсивно розвивалася у Польщі завдяки зусиллям філософа, логіка Тадеуша Котарбінського. В Україні праксеологією займався Євген Слуцький. Важливою характеристикою праксеологічного підходу є так званий методологічний суб'єктивізм. У відповідності з ним при аналізі тієї або іншої людської дії варто виходити з

того, як сама діюча особа бачить свої цілі, засоби, обставини, які знання про світ і про себе він вважає щирими, як він сам інтерпретує інформацію, що поступає до нього тощо.

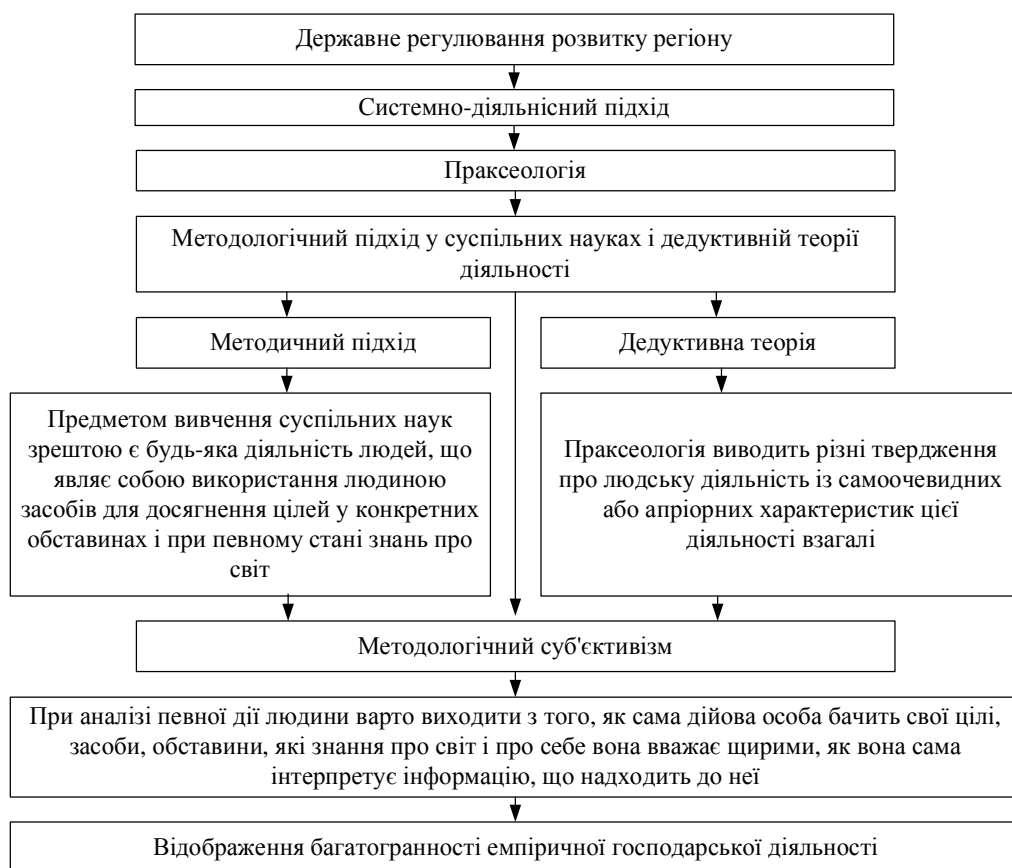

Рис. 2. Теоретико-методологічні основи формування системно-діялісного підходу в державному регулюванні розвитку регіону

Висновки. У статті обґрунтовано використання системно-діялісного підходу до державного регулювання розвитку регіону як соціально-економічної системи, що розвиває і доповнює сучасні підходи до вивчення поведінки складної системи державного регулювання в умовах нестійкості, нерівноваги й самоорганізованості та дозволяє застосовувати відповідні системні закономірності й особливості у контексті забезпечення параметрів розвитку економіки регіону; виділяти основні рівні формування розвитку, формувати його цілі, завдання, принципи, функції та дає можливість науково обґрунтовувати методологічні підходи до оцінки рівня розвитку державного регулювання. З огляду на загальну мету соціально-економічних трансформацій і в контексті проголошення Соціальних ініціатив Президента України [8], де головну позицію займають інтереси людини, а не держави, перспективи подальших досліджень спрямовано на розробку нових підходів до визначення впливу людських ресурсів на розвиток регіону з урахуванням ціннісних орієнтирів суспільного розвитку в контексті необхідного фінансового підґрунтя.

Література

1. Афанасьев, А. Г. Эффективность социального управления: системно-деятельностный подход / А. Г. Афанасьев, А. Д. Урсул // *Информация и управление: философско-методологические аспекты*. – М.: Наука, 1985. – С. 5-27.
2. Дідківська, Л. І. Державне регулювання економіки [Текст]: Навчальний посібник / Дідківська Л. І., Головка Л. С. – Київ: Знання, 2006. – 213 с.
3. Заруба, В. Я. Системно-деятельностный подход к социально-экономическому управлению [Текст] / В. Я. Заруба // *Экономика и кибернетика в начале XXI века. Под научной редакцией д. е. н., проф. Задорожного Г. В., к. ф.-м. наук, проф. Михайленко В. Г.* – Харьков: ХНУ, 2005. – С. 145-187.
4. Злупко, С. М. Історія економічної теорії [Електронний ресурс]: Навчальний посібник / С. М. Злупко – К.: Знання, 2005. – 719 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-101.html> – Назва з титул. екрана.

5. Кузьминчук Н. В. *Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації: [монографія] / Наталія Валеріївна Кузьминчук. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2012. – 624 с.*
6. Михайлева, Е. Г. *Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений [Текст]: Монография / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. академия. – Х.: Изд-во НУА, 2007. – 576 с.*
7. Прангишвили, И. В. *Системный подход и общесистемные закономерности [Текст] / И. В. Прангишвили. – М.: СИНТЕГ, 2000. – 528 с.*
8. Президент окреслив чотири стратегічних напрямки соціальних реформ від 12.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infocot.km.ua/~izrda/prezyd.html> – Назва з титул. екрана.
9. Прохорова, В. В. *Управління розвитком економічних систем: теорія, механізми регулювання та управління [Текст]: [монографія] / Ареф'єва О. В., В. В. Прохорова. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 301 с.*
10. Радзиховский, Л. А. *Теория деятельности и системный подход в психологии [Текст] / Л. А. Радзиховский // Системные исследования: Ежегодник. – М.: Наука, 1984. – С. 294–305.*
11. *Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.*
12. *Экономическая кибернетика [Текст]: Учебник. В 2-х томах / [Геец В. М., Лысенко Ю. Г., Вовк В. М. и др.]. – Т. 1. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 502 с.*

УДК 341.7-94

Л.С. Матлай

к. і. н.,

Львівський університет бізнесу і права

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ ВІДОМСТВО ІСПАНІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ (1975-2014 рр.)

Розглянуто особливості функціонування та трансформації зовнішньополітичного відомства Іспанії. Досліджено основні документи, які регулюють зовнішні зносини парламентської монархії – Королівські декрети. Проаналізовано структуру Міністерства закордонних справ та співробітництва Іспанії у світлі демократизації, становлення громадянського суспільства, європейської інтеграції.

Ключові слова: Іспанія, зовнішня політика, дипломатія, Міністерство закордонних справ, демократизація, парламентський контроль.

Рассмотрено особенности функционирования и трансформации внешнеполитического ведомства Испании. Исследованы основные документы, регулирующие внешние отношения парламентской монархии – декреты короля. Проанализовано структуру Министерства иностранных дел и сотрудничества Испании через призму демократизации, становления гражданского общества, европейской интеграции.

Ключевые слова: Испания, внешняя политика, дипломатия, Министерство иностранных дел, демократизация.

The features of the functioning and transformation of the Foreign Ministry of Spain were explored. The basic documents governing international affairs of the parliamentary monarchy – the royal decrees were analyzed. The structure of the Ministry of Foreign Affairs and Cooperation of Spain, in the light of democratization of civil society and European integration were investigated.

Keywords: Spain, foreign policy, diplomacy, Ministry of Foreign Affairs, democratization, parliamentary control.

Постановка проблеми. Прикро визнати, що Україна ще не утвердилася як демократична держава і вітчизняні дипломати не наблизилися до рівня провідних західних фахівців. Нерідко українські спеціалісти зовнішніх зносин лише виправдовують помилки влади, а не захищають національні інтереси. Країна і надалі потерпає від наслідків бездержавного існування, застрягла у корупції, що призводить до суспільних кризових явищ. Саме тому для нас цікавий досвід переходу до демократії та утвердження позитивного іміджу держави у міжнародних відносинах парламентської монархії Іспанії.